

Torvet rundt

– med fotografierne i Ringkøbings dagligstue

Af Christian Ringskou

I *opdatering* 2014 tog vi hul på et strejftog gennem Ringkøbing med gamle og knapt så gamle fotografier. Turen gik fra Østerport gennem Algade til Torvet, og den sluttede med noget så uforsigtigt som et løfte om at fortsætte rundturen ved en senere lejlighed. Her fortsætter vi, hvor vi slap. Vi træder ind på Torvet fra Algade og lader blikket vandre husrækken rundt.

Det bliver et ganske behageligt bekendtskab med smukke gamle huse, der ved fælles indsats danner læ for vestenvind til glæde for handlende og turister. En fin

ramme om både begivenheder og hverdag. Men Torvet har nu ikke altid været lige hyggeligt. I 1790 – længe før de første fotografier – blev Torvet drøftet på en rådstueforsamling. Pladsen havde sikkert allerede da mindst 400 år på bagen, og det viste sig, at ingen længere vidste, om den var brolagt, eller om søle og støv – jord og hestepærer – var bundløst. Det var alligevel for meget for de eligerede borgere, og for en gangs skyld blev der bevilget penge. Kæmneren skulle leje folk og lade undersøge, hvad moradserne skjulte. Om fornødent skulle Torvet brolægges.¹

Men vi vil ikke opholde os ved 1700-tallets hygiejnestandarder. Lad os i stedet starte med et overblik anno 1960. To forhold springer i øjnene ved et fugleperspektiv fra syd. Det ene er tidstypisk: Bilerne behersker pladsen. Det andet har givet Torvet karakter gennem århundreder: Kirken er gemt væk på skrå omme bagved, den er næsten sat i skammekrogen, mens rådhuset soler sig i centrum. Ringkøbing er om noget administrationsby.

Postkort
RIM5477F1

Ned på jorden. Torvet fotograferet fra Algade med lindetræet til venstre og rådhuset centralt i motivet er en rigtig fotografisk Ringkøbing-klassiker, og vi kunne vise mindst 20 eksemplarer plus tegninger og malerier. Vi vælger et foto fra 1930'erne, der blandt andet viser, hvordan Torvet i bilismens barndom tjente som Ringkøbings rutebilholdeplads.

Postkort
RIM5515F183

For de læsere, der måtte være ukendte med Ringkøbings gader, og for at få helt styr på, hvor runden begynder, vender vi os om og ser det samme lindetræ den anden vej rundt.

Bemærk hvor snæver indkørslen til Torvet var. Det blev skæbnen for både lindetræet og huset på hjørnet, der måtte vige pladsen i 1950'erne, da bilerne skulle frem. Desværre. Der er tale om den østre halvdel af en af Torvets store gamle gårde opført af købmand Berthel Kolbye i 1796.²

Foto: Jens Holm
RIM6709F81

Det gamle hus blev afløst af et mere tilbagetrukket, der fra opførelsen i 1958 husede byens missionshotel, en guldsmed og en købmandsbutik. Vi vil ikke påstå, at det nye hus blev bygget med den største respekt for Torvets øvrige arkitektur.

Postkortforlæg, Stenders Forlæg
RSM10593F145

Fotograf ukendt
RSM10548F55

Senere flyttede den stolte gamle Ringkøbing og Omegns Laane- og Sparekasse ind. Den lokale sparekasse blev SDS, som blev Unibank, som blev Nordea.

Fotografiet er fra 1977, hvor Jyllands-Posten kårede Ringkøbing som "Årets By". SDS har flag på vinduerne og "ønsker byen hjertelig tillykke".

Vi går en generation tilbage i tiden og tager et kig langs Torvets sydlige husrække. Her er hverken banker hoteller eller offentlige institutioner, så husene er pladsens mest beskedne med fine eksempler på 1800-tallets grundmurede vestjyske lave købstadshuse med høj rejsning langs gaden. Gavlen med den karakteristiske og noget påklistede facade midt i motivet er den sidste ombyggede rest af Berthel Kolbyes købmandsgård fra 1796.

Bemærk huset med Niels Hansens automobilværksted i baggrunden. Det skulle ikke overleve meget længere.

*Foto: Anders Grimstrup
RIM5464F4*

Men hov! Hvem er nu det, der optager to af de gode parkeringspladser overfor herrefrisøren og kiosken en sommerdag i 1963 eller 1964? De første tyske turister minsandten, og Folkevognen har endda kørt de 873 kilometer helt fra Mainz i Rheinland-Pfalz. Ford Taunus'en er fra Hamburg.

*Foto: Jens Dalgaard-Knudsen
RIM5465F2*

Vi går videre til det smukke hus på hjørnet af Torvet og Vester Strandgade, fotograferet i 1938 eller 1939, mens Frederik Nielsen drev købmandsbutik. Vi er i emaljeskiltenes periode.

De karakteristiske støbejernsvinduer til Torvet findes ikke på de ældste fotos af huset – se det næste. De kom i, da butikshandel og dermed udstillingsvinduer blev mere og mere vigtige for købstadens handelsliv i årene frem mod 1900.

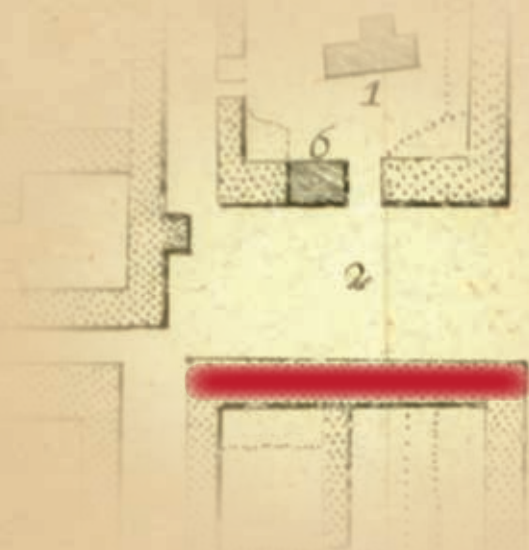
Foto: ukendt
RIM6780F1

Nu må det være på tide, at komme rigtig langt tilbage i tid. Er det mon onsdag på dette foto fra omkring 1860? Måske. I hvert fald var onsdag fast torvedag, når vi går endnu længere tilbage i historien. Det var nu ikke nogen større succes. Bønderne ville hellere handle med en mellemmand, hvilket Berthel Kolbye og de andre købmænd i byen græd tørre tårer over.³

Det karakteristiske hus i baggrunden til venstre for Hotel Ringkøbing springer i øjnene – ja gør måske motivet svært at genkende i dag. Det er den rige og betydningsfulde konsul A.C. Hustedes gård, der (med mange ombygninger) skulle overleve næsten 100 år efter denne torvedag, men som måtte vige i 1950'erne, da trafikforholdene vest ud af byen betød mere end historie og arkitektur.⁴

Foto: Formentlig Carl Christian Carlsen eller fotograf Poulsen
RIM6214F3

Nu er vi nået til en af Torvets mest karakteristiske bygninger og langt den ældste. Hotel Ringkøbing, der sikkert var den lille købstads første rigtigt statelige renæssancegård, blev bygget i begyndelsen af 1600-årene. I 1700-tallet var den amtsforvaltergård og siden 1833 har den været gæstgiveri og hotel. På dagen for folketællingen i 1870 var der fire gæster. Tre fra Hamburg og en fra København – et udmærket lille billede på Vestjyllands handelsforbindelser i 1800-tallet, der gik mod syd langt mere end mod øst.

Den lille tilbygning på husets facade ligner et trappetårn af den type, renæssancens stolte herregårde havde, men er snarere en yngre tilbygning, der siden er forsvundet igen.⁵

De tidlige fotografer måtte arbejde med meget lange lukketider. Derfor foretrak de mennesketomme gader. Men her har en enkelt dreng i træsko altså fået lov til at befolke Torvet.

*Foto: Formentlig Carl Christian Carlsen eller fotograf Poulsen
RIM5464F1*

Næsten 100 år senere lykkedes det et postkortforlag at få bygningen til at se sådan her ud. Arkitektonisk er vi ved et lavpunkt i hotellets lange historie. Bindingsværk, selv renæssancebindingsværk med fornemt træskærerarbejde, havde længe lavstatus. Derfor var hotellets facade "camoufleret" som grundmur.

Men Hotel Ringkøbing gik bedre tider i møde. Midt i 1960'erne blev bindingsværket istandsat og fritlagt. Desværre var meget af det originale træ så frønnet, at det måtte skiftes. De bedste dele kan nu ses på Dommerkontoret, Ringkøbing Museum.

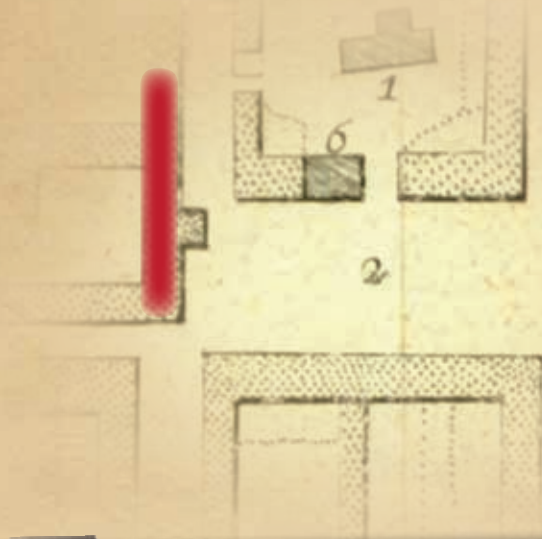
*Postkort
RIM6907F75*

Videre rundt: Hotellets nabo mod nord på vej op i Vester-gade er den fornemme købmansgård, almindeligvis kendt som Den Gamle Borgmestergård, her på et tidligt foto optaget fra kirketårnet.

Bemærk hvordan der bag baghusene er åbent land kun brudt af Gammelsogns Mølle.

Foto: Formentlig Carl Christian Carlsen eller fotograf Poulsen
RIM6214F4

Nu kan man naturligvis sige meget godt om fotografier, hvor det er til at se, hvad de forestiller, så vi tager et fra 1950'erne. På dette foto af Den gamle Borgmestergård er det M. Pedersen & Søn, der driver forretning i ejendommen. Før Pedersen hed købmanden Niels Birkedal. Han udvidede med yderligere butikslokaler og privatbolig i Priorgården overfor den gamle bygning.

Foto: Anders Grimstrup
RIMRIM6907F76

Engang var pladsen foran Den gamle Borgmestergård åben. Kun en lav have-mur, et lysthus i præstens have og et pæretræ (mere om det senere), afgræn-sede Torvet mod Vestergade og kirken.

Foto: Formentlig Andreas Beiter
RIM5464F2

Postkort
RIM5073A

Men det blev anderledes, da købmand Birkedal opførte Priorgården, der stod færdig i 1913, billedet her er fra 1911. Bygningen er tegnet af arkitekt Ulrik Plesner, der var barnefødt i Vedersø Præstegård. Plesner satte præg på Ringkøbing med flere karakteristiske huse.⁶

Ringkøbing-Skjern Museum har selvfølgelig bedre fotos af Priorgården end dette, men vi trænger efterhånden til et med mennesker på! Den smilende herre til venstre er sagfører Asmussen, der havde kontor i Østergade. Manden til højre er muligvis fotografens bror urmager Halvor Holm. Vi er ikke helt sikre. Måske er der nogen blandt *opdaterings* læsere, der kan hjælpe?

Priorgården huser slagter Niels Bøgebjergs butik nu, og i baggrunden til højre kan vi se, at kirkens søndre korsarm er under opførelse. Det betyder, at fotografiet er optaget i 1934 eller 1935.

Foto: Jens Holm
RIM6907F77

Og så til pæretræet. Det har allerede været med på flere billeder, og her tager vi også et fotografi med et kig ind på Torvet.

Alting har en ende, et pæretræ har kun en. Det gamle træ gik til omkring 1940, men det levede på sin vis videre. Musikdirektør J. Vejen Larsen, der var en flittig træskærer i sin fritid, forvandlede stammen til skrin og relieffer, og han forsømte ikke at oplyse, når råmaterialet var det gamle pæretræ på Torvet. Flere af træskærerarbejderne findes nu i Ringkøbing-Skjern Museum.

Billedet, der er optaget i 1919, viser også et hjørne af fangegården bag rådhuset.

Foto: Hugo Matthiesen
RIM7347F22

Så er vi fremme ved Rådhuset, der siden opførelsen i 1849 har været et af Torvets arkitektoniske omdrejningspunkter og byens stolthed. Et tidligt fotografi som dette viser, hvordan rådhuset før Priorgården og Landbobanken dominerede pladsen med sin højde, sit solide og alvorlige formsprog og sin let fremskudte plads.

Der har været rådhus med rådstue, ret og arrest her siden byens første tider. Den nuværende bygning er formodentlig den fjerde.⁷

Foto: Formentlig Carl Christian Carlsen eller fotograf Poulsen
RIM1496F

Foto: Ukendt
RIM6951AG

Vi tager et foto med venstrehøvdingen I.C. Christensen på tallerstolen foran Rådhuset i anledning af folketingsvalget den 29. maj 1906.⁸ I.C. Christensen repræsenterede Ringkøbing-kredsen i Folketinget 1890-1924, og her, hvor han er på toppen af sin karriere, vil $\frac{3}{4}$ af de forsamlede stemme på ham.

Læg mærke til, hvordan næsten alle tilhørerne er mænd. Kvinderne fik først stemmeret i 1915, og fotografiet her giver et klart indtryk af, at politik ikke var en sag for det smukke køn.

Samme sted, anderledes stemning. Vi har tidligere været inde på, at butikshandelen vandt frem, og at torvehandelen har haft svært ved at etablere sig i Ringkøbing. Dog, ingen regel uden undtagelse. På dette foto fra starten af 1920'erne har landslagtere fra Hee og Heager kørt deres salgsvogne til torvs.

Foto: Ukendt
RIM5466F1

Var der nogen, der lagde mærke til, at der var tremmer i vinduerne i rådhusets stueetage på de to ældste billeder? I dag er det måske lidt svært at forestille sig, men indtil retsreformen i 1919 var der arrest i rådhuset. På dagen for folketællingen 1870 husede rådhuset således den 70-årige rådhustjener og arrestforvarer Christen Enevoldsen, hans hustru og voksne datter samt to arrestanter.

Dette fotografi er taget fra kirketårnet engang i årene omkring 1900. I forgrunden ser vi lidt af fangegården bag rådhuset.

Foto: Andreas Beiter
RIM5567F2

Rådhuset har set det hele. Her mødes Ringkøbings borgere med fakler foran et til lejligheden illumineret rådhus i anledning af befrielsen i 1945.

Foto: Ukendt
RSM10499F39

Hvad bygningerne umiddelbart øst for rådhuset angår, har der, som den opmærksomme læser allerede har set, været udskiftning i løbet af fotografets tidsalder. På dette foto fra omkring 1900 har C.M. Christensens modehandel til huse i et gammelt hus på hjørnet af Torvet og Nygade.

*Foto: Andreas Beiter
RIM5425F24*

I 1923 var grunden imidlertid ryddet. Pladsen var attraktiv, og den skulle bruges til andet og mere end små beskedne bygninger fra de grundmurede købstadshuses første generation omkring 1800.

*Foto Jens Holm
RIM6907F78*

I 1925 stod Ringkøbing Landbobanks nye imponante hovedbygning færdig.⁹ Gennem årene har en og anden nok antydnet, at det var lige stærkt nok, at den private kapital sådan byggede højere end byens hus ved siden af. Men det kunne man, skulle det vise sig, have taget varsler af. I 2015-16 flytter landbobanken ind i rådhuset. Rådhusindretning fra byens stolte tid som Vestjyllands administrationscentrum bliver ofret, og endnu engang bliver der brug for Ringkøbing-Skjern Museum til at bevare og fortælle. Ny udstilling om rådhusets historie kan opleves på Dommerkontoret ved Ringkøbing Museum.

Postkort
RIM5515F175

Vi tager endnu et foto fra samme sted. Ikke fordi det tilføjer noget til historien om landbobanken, men fordi Ringkøbing-borgernes velkomst til de britiske befriere, som ventes til byen på denne majdag i 1945, rører os. Bemærk stavefejlen.

Foto: Gunner Fomsgaard
RIM5419F2

Så mangler vi bare Torvets østside med pladsens største bygning. Også dette hus er en købmandsgård med lang historie. I begyndelsen af 1800-tallet drev købmand Lauritz Buch sin betydelige handel, der inkluderede skibe i søen, tobaksfabrikation og pengeudlån, her.

I 1857-58 opførte manufakturhandler og agent Christen Christensen den nuværende bygning, hvor han drev sin betydelige forretning frem til 1891.¹⁰ I folketællingen 1870 – og det må være tæt på året for optagelsen af dette fotografi – er hans husholdning den største på Torvet. Familie og personale tæller ni personer, alle i arbejdsduelig alder.

Foto: Formentlig Carl Christian Carlsen eller fotograf Poulsen
RIM6214F2

Vi går en generation frem i tid til bedre fotokvalitet og til nye tider. Efter ombygning 1902 er der flere butikker i huset: Ringkøbing Cyklemagasin og Crome & Goldschmidts Fabrikers Udsalg.

Bygningen er nu blevet ramme om uldspinder Ole Glistrups virksomhed. Skorstenen bag huset hører til dampmaskinen, og i det midterste vindue har uldspinderiet udsalg.¹¹ I folketællingen fra 1921 figurerer Glistrup med Torvets største indkomst, hele 30.042 kr. Hvad formue angår, må han imidlertid se sig distanceret til andenpladsen af den hovedrige 79 år gamle købmand Mads Mikkelsen i den vestre halvdel af Berthel Kolbyes gamle gård, altså gavlen helt til højre i billedet.

Foto: Andreas Beiter
RIM5425F36

Og så er vi rundt. Vi kunne slå følge med den slagne tyske besættelsesmagt og forlade Torvet højre om Ole Gistrups hus, der nu er blevet sæde for Ringkjøbing Bank. Men vi ville nok finde selskabet og situationen deprimerende. Lad os i stedet blive på Torvet lidt endnu.

Foto: Gunner Fomsgaard
RIM5419F18

Denne artikel er skrevet i november, men som vi i rigt mål har illustreret, arbejder vi ikke med realtid her, så vi bestemmer os for sommersol og tager – efter læserens præferencer – en is, en fadøl eller en ristet hotdog. Torvet har det hele. Så kan vi i ro og mag overveje, om vi i næste års *opdatering* skal fortsætte ad Nygade eller måske ned mod havnen.

Christian Ringskou kan kontaktes på cr@levendehistorie.dk

Noter

1. Carl Lindberg Nielsen: *Ringkjøbing Købstads Historie*. Ringkøbing u.å., s. 168-69.
2. Jens Aarup Jensen: *Jesper Malers Ringkøbing 1808-1847 – en billedbog med maler Jesper Kierkegaards farveprospekter af købstaden Ringkøbing*. Ringkøbing 1993, s. 92.
3. Per Hauge Mortensen: *Portræt af Ringkøbing omkring 1800 – Studier i Ringkøbings historie med særligt henblik på befolknings- og erhvervsforhold*. Ringkøbing 1987, s. 75.
4. Jensen, s. 84.
5. Erik Westerby: *Hotel Ringkøbing I – om et købstadshus og om by og folk i det 17. århundrede*. Ringkøbing 1964.
6. Nina Dahlmann Olsen: Ulrik Plesners bygninger i midt- og Vestjylland. *Hardsyssels Årbog* 1986, s. 4-35.
7. Per Hauge Mortensen: *Amtsrådhuset og dets forgængere. I: Amtsrådhuset – byens og amtets hus gennem 150 år*. Ringkøbing 1999, s. 11-20.
8. Mortensen 1999, s. 12; Nielsen, s. 143.
9. Jon Høgh: Ringkjøbing Landbobanks historie i hundrede år. I: Henning Ringgaard Lauridsen (red.): *Land, by og landbobank – En jubilæumsbog udsendt af Ringkjøbing Landbobank i anledning af hundredåret for dens oprettelse*. Ringkøbing 1986.
10. Per Hauge Mortensen: *Fra Buch til bank – Ringkjøbing Banks ejendom på Ringkøbing torv og de mennesker, som har boet der – Ringkjøbing Banks 125 års jubilæum* 1997. Ringkøbing 1997, s. 9-20.
11. Mortensen 1997, s. 41-49.